

Εικαστικά

Η πολύτροπος ποίηση στο εικαστικό έργο της **Βένιας Δημητρακοπούλου**: Από τον εσωτερικό μονόηλο στο διακείμενο μιας έκθεσης

«Έρωσ», μάρμαρο.
ΦΩΤΟ:
Boris Kirpotin

του ΣΑΒΒΑ ΚΑΡΑΜΠΕΛΑ

«Σμιλεύοντας τον έρωτα» υπήρξε ο τίτλος της έκθεσης έργων της Βένιας Δημητρακοπούλου, που επιμελήθηκε η Ελένη Βαροπούλου, στην γκαλερί Κουρντ από τις 23 Μαΐου έως τις 28 Σεπτεμβρίου 2024.

Κυριολεκτικά, με το εργαλείο της σμίλης στα χέρια, η γλύπτρια μορφοποίησε το υλικό της, δύο στήλες από μάρμαρο Τήνου, στο έργο «Έρωσ»: Τις ανόρθωσε, φτάνοντας σε ύψος τα 2 μέτρα, πάνω σε κοινή βάση από σίδηρο, αντικριστά και σχεδόν σμιχτά, με ένα ελάχιστο χάσμα μεταξύ τους. Σμίλεψε τα κομμάτια του λαμπερού πετρώματος ως σώματα στην προοπτική της έλξης τους και στις διαστάσεις του έρωτά τους, της προσέγγισης και της ανεπαίσθητης απόστασής τους. Από το επίκεντρο της έκθεσης το συγκεκριμένο γλυπτό διακίνησε το θέμα του, ήταν ο πυρήνας γύρω από τον οποίο περιστρέφονταν τα υπόλοιπα έργα, η κεντρομόλος δύναμή τους.

Ως εικαστική καλλιτέχνης η Βένια Δημητρακοπούλου επεξεργάζεται διαφορετικά υλικά και εκφραστικά μέσα και τα έργα της εκτυλίσσονται σε πλαστικές μορφές, ζωγραφικές όψεις και video εγκαταστάσεις. Η διαδρομή στην έκθεση ακολουθεί τα χνάρια μιας ερευνητικής διαδικασίας μέσα από την οποία προκύπτει η εναλλαγή

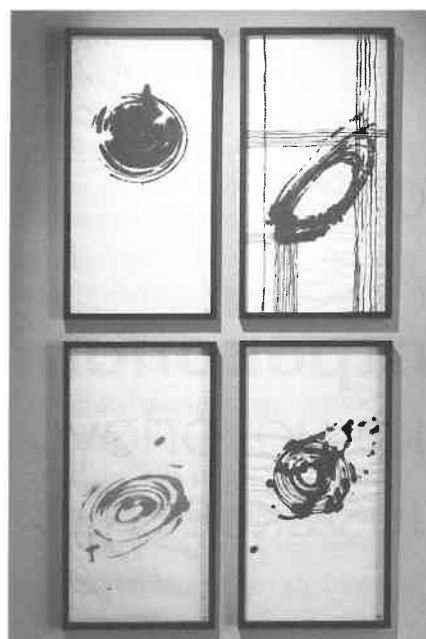
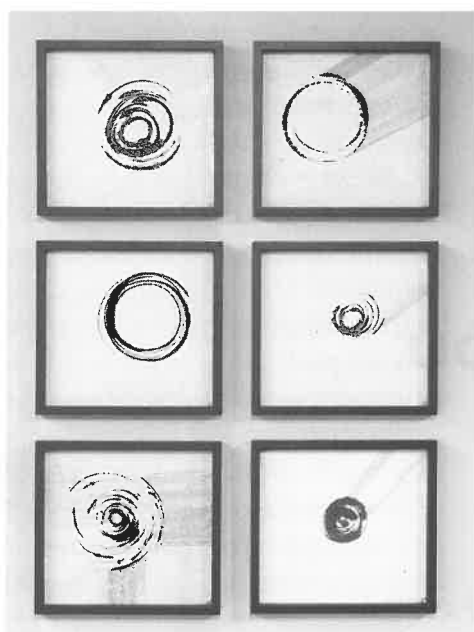
από το ένα είδος στο άλλο, όπως επίσης η παραλλαγή, καθώς συμβαίνει το ίδιο περιεχόμενο να διαχέεται σε διαφορετικά καλούπια:

Η θεματική είναι κοινή στο γλυπτό «Έρωσ», τη video εγκατάσταση «Έρωτας Ξαφνικά», τις «Δίνη γ» και «Δίνη ε» και το «Μάταιο Γράμμα». Εκτός από το πρώτο, στα τέσσερα από τα πέντε αυτά έργα η έκφραση είναι επίσης λεκτική, η Δημητρακοπούλου λειτουργεί ως ποιήτρια με όργανο τη γλώσσα. Ο «Έρωτας Ξαφνικά» αποτελείται από έξι ποιήματα σε ελεύθερο στίχο, τα οποία ήταν διαθέσιμα στο χώρο της έκθεσης εκτυπωμένα σε μία δισέλιδη ενότητα υπ' αυτόν τον τίτλο. Η ποιητική έκφραση στα κείμενα είναι παρόμοια ως προς την έκτασή τους, στο πρώτο εννιά γραμμές, στα ισομεγέθη δεύτερο και τρίτο δέκα και στα υπόλοιπα δώδεκα, οχτώ και επτά. Επίσης κοινή είναι η εσωτερική δομή τους, όπου αναπτύσσεται μια έντονη κίνηση, περιστροφική της ρόδας στο ευρηματικό πρώτο ποίημα, τρυφερή κατά την προσέγγιση των σωμάτων στο δεύτερο, όπου εκφραστικά λειτουργεί η παρήχηση με την επανάληψη των ομόηχων «τις ουλές σου όλες [...] Όλες [...] Ουλές [...] Οι ουλές σου όλες», κίνηση ακατάπαυστη του συρμού στο σκηνικό της αποβάθρας στο τρίτο ποίημα, όπως και του αέρα έξω από την κάμερα στο τέταρτο, αλλά και της βροχής στο πρώτο, και πάλι των σωμάτων, του περιπάτου και του κολυμπιού τους, στο πέμπτο και το έκτο. Και σε όλα τα ποιήματα η φόρτιση καταλαγιάζει στους ακροτελεύτιους ένα δυο στίχους, όπου το ποιητικό υποκείμενο συνειδητοποιεί και αποδίδει την κατάληξη της εμπειρίας του. Είναι στωική η αποδοχή της κατάστασης εν τέλει, αλλά η έσχατη λέξη στο ομώνυμο ποίημα, που επισφραγίζει ολόκληρη την ενότητα, είναι η «ΕΞΟΔΟΣ», η μοναδική γραμμένη με κεφαλαίους χαρακτήρες.

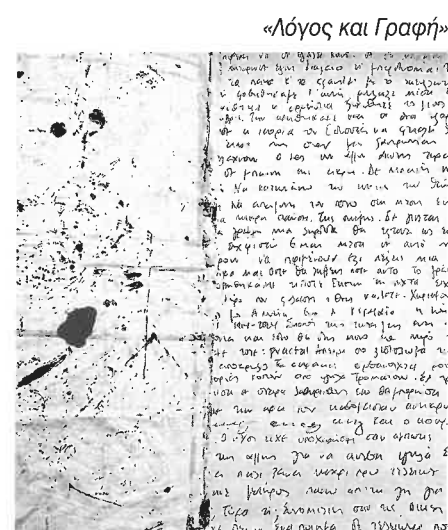
Η απόληξη αυτή σηματοδοτεί τη μετάβαση που επίκειται σε μια διαφορετική συνθήκη και εναπόκειται στην ερμηνεία της εξόδου και ως συνέχεια της κίνησης που θα εισαχθεί σε άλλο περιβάλλον. Κι όπως το ποιητικό υποκείμενο δεν μένει περικλειστο στα βιώματά του, αλλά αναφωνεί τη διέξοδό του, έτσι και η καλλιτέχνης δεν μονώνει το έργο της, αλλά το επεκτείνει. Στον «Έρωτα Ξαφνικά» το κάνει μετουσιώνοντας τη συγγραφή των ποιημάτων σε video εγκατάσταση

«Έρωτας Ξαφνικά», video εγκατάσταση. ΦΩΤΟ: Ναταλία Τσουκαλά

«Δίνες»

«Λόγος και Γραφή»

→ όπου ακούγεται παράλληλα η ηχογραφημένη φωνή της ίδιας, στο έκτο από αυτά της Σαβίνας Γιαννάτου, και η μουσική σύνθεση του Παναγιώτη Καλαντζόπουλου, που εισάγεται από το πρώτο, ανταποκρίνεται έως και στη στιγμιαία παύση του λόγου στον τελευταίο στίχο του δεύτερου και κλιμακώνεται αρμονικά σε όλο το τέταρτο ποίημα, ενώ επίσης μεταδίδονται οι ήχοι των πουλιών στο τρίτο, των τζιτζικιών στο πέμπτο και των γρύλων στο έκτο (video: Κώστας Δημητρόπουλος). Στη «Δίνη γ» και στη «Δίνη ε» η Δημητρακοπούλου διαποτίζει τη χειρόγραφη διακήρυξη των αρχών του έρωτα με τη ζωγραφική απεικόνιση της κίνησης, της περιστροφικής, της δίνης. Και στις εννιά άλλες εκθειθέμενες «Δίνες», τις α, β, δ και σε ένα ακόμη έργο-εγκατάσταση έξι «Δινών», κυριολεκτικά χειρίζεται τα υλικά της τέχνης της αλληπάλληλα, από το υπόστρωμα των έργων μέχρι την επιφάνεια, καθώς κατασκευάζει το χειροποίητο χαρτί όπου εξαπλώνει με σινική μελάνη τα σχέδια και τον γραφικό της χαρακτήρα.

Η αλληλεπίδραση δεν περιορίζεται στα εκφραστικά μέσα που συμπλέκονται μέσα στο ίδιο έργο, όπως στον «Έρωτα Ξαφνικά» και στις δυο «Δίνες», γ και ε, ο γραπτός και ο φωνητικός λόγος, η ποίηση και η μουσική, η ζωγραφική και το κείμενο αντίστοιχα. Επίσης διεισδύει το ένα έργο μέσα σε άλλο. Στίχοι από τον «Έρωτα Ξαφνικά» μετακυλίνουν στο «Μάταιο γράμμα». Τρεις-τέσσερις από τις τελευταίες γραμμές της «Δίνης γ» επαναλαμβάνονται ίδιες στις πρώτες της «Δίνης ε». Αλλά και το «Μάταιο γράμμα», επιμελημένα αναρτημένο στην έκθεση σχεδόν αντικριστά στη «Δίνη γ», διαλέγεται άμεσα και με τη διπλανή της «Δίνη ε». Διακατέχεται από τη θεώρηση του έρωτα και διευρύνει τις διαστάσεις της έκφρασής του ακατάπαυστα. Το ποιητικό υποκείμενο καταθέτει την εμπειρία του στην ολιγόστιχη ενότητα «Έρωτας Ξαφνικά» και το πρόσωπο της αφήγησης στον πεζό και μακροπερίοδο λόγο της «Δίνης γ», της «Δίνης ε» και του «Μάταιου γράμματος», ενίοτε μοιραζόμενα και ίδιες εκφράσεις, αλλά ενσωματώνοντάς τις σε διαφορετικές δομές. Οι συγγραφικές δεξιότητες της Δημητρακοπούλου είναι πολλαπλές και υπερκαλύπτουν τα κριτήρια λογοτεχνικότητας της φιλολογικής βασάνου τόσο για τον λυρικό όσο και για τον αφηγηματικό λόγο.

Το «Μάταιο γράμμα» αποτελεί εσωτερικό μονόλογο, εμπύπτει στα όρια και τις καταβολές της διήγησης, που πραγμα-

τεύτηκαν πρωτοπόροι θεωρητικοί της αφηγηματολογίας μεταπολεμικά, ο Gérard Genette στη μελέτη του «Discours du récit» το 1972, ο βούλγαρος Tzvetan Todorov και οι υπόλοιποι, Γάλλοι, Ρώσοι και άλλοι, σημειωτικοί και στρουκτουραλιστές. Ο φορμαλισμός του λόγου δια χειρός της Δημητρακοπούλου, κυριολεκτικά, με τον γραφικό χαρακτήρα της, στο «Μάταιο γράμμα» στοιχειοθετεί τον κανόνα του εσωτερικού μονολόγου με τη συνειρμική ροή αναμνήσεων και προβολών, την αυτόνομη έκφραση σκέψεων και συναισθημάτων, την εσωτερική αλληλουχία τους στον ψυχισμό και τον νου. Επιφωνηματική σύνταξη, ονομαστικές φράσεις, υπαρκτικές και ρητορικές ερωτήσεις, ρήματα δοξαστικά και βουλητικά, αμφιπαλάντευση ανάμεσα στο πραγματικό και το δυνητικό, σε απροσδιόριστο χώρο και χρόνο, αποτελούν τα δομικά χαρακτηριστικά του εσωτερικού μονολόγου, όπου η σινική μελάνη αποτυπώνει στο χειροποίητο χαρτί τη σκέψη ως σιωπηλή ομιλία – «η σιωπηλή μοίρα μας» δε, είναι μια από τις επικλήσεις του υποκειμένου της αφήγησης στη «Δίνη γ».

Πάντως, ο υποκειμενικός λόγος στο «Μάταιο γράμμα» διασταυρώνεται με τον διακειμενικό διάλογο, στο πλαίσιο του οποίου κάθε κείμενο σχετίζεται με άλλα σε ένα δίκτυο αναφορών και παραφράσεων, αφομοιώνει τις υπομνήσεις των άλλων και τα μεταμορφώνει σε νέο, όπως θεωρητικά είχε αναδείξει η ψυχοαναλύτρια κριτικός λογοτεχνίας Julia Kristeva στα τέλη της δεκαετίας του '60. Μονολογεί η συντάκτρια του «Μάταιου γράμματος», αλλά η επιστολή της αποτελεί διακειμενικό και απηχτεί άλλες φωνές, όπως επίσης παρατηρούσε ότι συμβαίνει κατά τον «θάνατο του συγγραφέα» στο ομότιτλο δοκίμιό του ο λογοτεχνικός κριτικός, γλωσσολόγος και σημειολόγος Roland Barthes πριν περισσότερα από πενήντα χρόνια.

Παρ' όλη, όμως, την ασυνείδητη λειτουργία της διακειμενικότητας, στον εσωτερικό μονόλογο του «Μάταιου γράμματος» το υποκείμενο της αφήγησης επικαλείται ονομαστικά τον Γάλλο ποιητή του τέλους του 19ου και του πρώτου μισού του 20ού αιώνα: «Μα και ο Πωλ Βαλερύ είχε πει... ένα ποίημα δεν τελειώνει ποτέ. Μόνο εγκαταλείπεται. "Un poème n'est jamais finis, seulement abandonné". Paul Valéry. Έχετε δίκιο. Έτσι είναι.» Επίσης, η παραπομπή «έγραψε κάποτε ο ποιητής» αναφέρεται στον

«Σκιές Προμαχώνων». ΦΩΤΟ: Ναταλία Τσουκαλά

«Μαχητές», ηφαιστειακή πέτρα. ΦΩΤΟ: Boris Kirpotin

«Ζωοδόχος Πηγή», video εγκατάσταση

Pablo Neruda και συγκεκριμένα στον πρώτο στίχο του Soneto LXIX, όπου διατυπωνόταν λυρικά η σύζευξη της «απουσίας» και της «παρουσίας», που επαναλαμβάνεται ως κοινός τόπος στις αποστροφές του αφηγηματικού λόγου στο έργο της Δημητρακοπούλου. Ακόμη, στο κείμενο της «Δίνης ε» ανακαλούνται οι στίχοι από το Σονέτο 107 του William Shakespeare και αναγράφονται δια χειρός της: «Δεν παραδέχομαι εμπόδια στην ένωση δύο πιστών ψυχών. Δεν είναι Έρωσ ο Έρωσ που αλλάζει με την αλλαγή. Όχι. Ο Έρωσ είναι ένας φάρος με γερά θεμέλια που κοιτάζει τις τρικυμίες χωρίς να κλονισθεί. Ο Έρωσ δεν αλλάζει με τις ώρες και με τις εβδομάδες. Μα μένει σταθερός ως το τέλος. Ο Έρωσ μένει σταθερός ως το τέλος.» Εξίσου αναγνωρίσιμοι στο «Μάταιο γράμμα» είναι οι παραφρασμένοι στίχοι από το «Δίχτυ» του ποιητή Νίκου Γκάτσου και του συνθέτη Σταύρου Ξαρχάκου. Κι αρχής γενομένης από το ομώνυμο μαρμάρινο γλυπτό έργο, που βρίσκεται στο επίκεντρο της έκθεσης, ο λόγιος τύπος «Έρωσ», επαναλαμβανόμενος στα τριγύρω χειρόγραφα έργα, ανάγεται συνειρμικά στη διάρκεια δεκάδων αιώνων και απηχεί την κοινή χρήση του: ενδεικτικά, από τον πρώτο στίχο του τρίτου στάσιμου της αρχαίας τραγωδίας Αντιγόνη του Σοφοκλή «Έρωσ ανίκατε μάχαν» τον 1ο π.Χ., έως το ομότιτλο ζειμπέκικο σε «δρόμο» χιτζάζ από σολ του λαϊκού συνθέτη Γιάννη Παπαϊωάννου το 1947. Τους δικούς της συνειρμούς ψηλαφεί στοργικά η εικαστική καλλιτέχνις και αποδίδει τα εύσημα στις προσωπικές οφειλές της ανταποδίδοντας τη γενναιοδωρία τους στο έργο της. Στο «Μάταιο γράμμα» μαρτυρεί: «Σκέφτομαι τον τίτλο από το βιβλίο της γιαγιάς μου της αγαπημένης, της ρομαντικής, της ονειροπόλας αυτής που μ' έμαθε τα ταξίδια του νου και της γλώσσας των μύθων και των παραμυθιών, αυτής που τα δάχτυλα λεπτά και όμορφα θυμάμαι πάνω στα πλήκτρα του πιάνου, αυτής που πίστευε στ' απίστευτα και τα 'βαλε με χάρη στη ζωή μου την καθημερινή. "Όσα ο χρόνος δεν έσβησε" λεγόταν το βιβλίο της ζωής της». Πρόκειται για το βιβλίο της Βασιλικής Εμμ. Στεφανάκη, με πρόλογο της Έλλης Αλεξίου, που κυκλοφόρησε το 1980 από τη «Δωδώνη» και επανεκδόθηκε το 2008 από τον οίκο «Λιβάνη».

Είναι ασταίρευτα και πολυπρισματικά τα εικαστικά έργα της Δημητρακοπούλου και με την επιμέλεια της Βαροπούλου στην έκθεση αναδείχθηκαν η διάθλαση του ενός στο άλλο, οι εντυπωσιακές αντανακλάσεις μεταξύ τους. «Έρωσ Μαχητής» αναφωνεί το υπο-

κείμενο της αφήγησης, «ύψωσα ένα μνημείο για τον Έρωτα τον Ανδρείο τον Μαχητή», «στα χέρια μου ένα κεφάλι μαχητή που κραυγάζει. Το έχω στο στήθος μου επάνω καθουχαστικά. Τα χέρια μου το περικλείουν» καταθέτει στο «Μάταιο γράμμα», καθώς επίσης την πεποίθησή του ότι «οι μαχητές ξέρουν να περιμένουν». Και διαγωνίως, λίγα τετραγωνικά πιο πέρα στον χώρο, εναποθετημένα τα κεφάλια, ο «Μαχητής Ι» και ο «Μαχητής ΙΙ», δύο έργα φτιαγμένα από ηφαιστειακή πέτρα και σίδηρο. Και μπροστά τους, το «Δόρυ ΙΙ» και «Δόρυ ΙΙΙ», από μάρμαρο κι επίσης σίδηρο. Γλυπτά λαξευμένα σε ηφαιστειακά πετρώματα της νότιας Αίγινας οι «Μαχητές», με αιχμές και καμπύλες σκαλισμένα σε λευκό μάρμαρο τα «Δόρυ ΙΙ» και «Δόρυ ΙΙΙ», συγκαταλέγονται σε εμβληματικές σειρές έργων της εικαστικού εκτεθειμένων έως τώρα τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Η προοπτική τους υπερβαίνει τον χρόνο και τον χώρο της γκαλερί Κουρντ, όπως επίσης στην απέναντι πλευρά της αίθουσας οι «Σκιές Προμαχώνων» εντάσσονται στην ενότητα έργων που επακολούθησε ενός άλλου μνημειώδους έργου της Δημητρακοπούλου: Τους «Προμαχώνες», τη γλυπτική εγκατάσταση, με ατσάλι, των τριών δίσκων, που εκτέθηκε το 2014 στο Μουσείο Μπενάκη και από το 2016 κοσμεί τον κήπο του Αρχαιολογικού Μουσείου.

Είναι ανεξάντλητα και δικαιωμένα τα εικαστικά έργα της Δημητρακοπούλου, σαν ποίημα που «δεν τελειώνει ποτέ», όπως «και ο Πωλ Βαλερύ είχε πει», κι ούτε «εγκαταλείπεται». Στην τελευταία σειρά του «Μάταιο γράμματος» διατρανώνεται η πίστη πως «τίποτα δεν είναι μάταιο όλα γίνονται κάτι». Πράγματι, στα χέρια της δημιουργού, που μεταπλάθουν διαρκώς το υλικό με το οποίο καταπιάνεται, προβάλλει η video εγκατάσταση «Ζωοδόχος Πηγή» υπό τους ήχους του τσέλο του Φινλανδού Anssi Karttunen σε μουσική του Αργεντίνου Pablo Ortiz (video: Φίλιππος Κουτσάφτης), ενώ στο έδαφος εκτίθενται περίπου πενήντα γλυπτά από πηλό. Το συγκεκριμένο έργο παραμένει ακόμη, δεκατρία χρόνια μετά, ως μία από τις συντεταγμένες της έκθεσης «μικρή γεωγραφία της ύπαρξης», που, το 2011, είχε χαρτογραφήσει η καλλιτέχνις σε ένα άδειο διαμέρισμα της ιστορικής Μπλε Πολυκατοικίας των Εξαρχείων. Διαπερνώντας τα όρια, είναι τα ίδια δέκα δάχτυλα της Δημητρακοπούλου, που φαίνονται στο video, τα οποία χειρονομούν στον εικαστικό χωροχρόνο και φιλοτεχνούν τα έργα και τις εκθέσεις της λεπτοφυώς και αέναα.